

IFJÚ NEMZEDÉKÜNK ÍRÓI MODORA

IFJÚ NEMZEDÉKÜNK nem ír, hanem szerkeszt. Még pedig a szerkesztés szónak mindkét értelmében. Egyfelől bizonyos magasságból szemléli az elvégzendő munkát, tehát tervet, programot alkot, másfelől pedig a szerkesztés szónak szorosabb értelmében véve: a redaktor szerepét játssza el. Amidőn a modern fiatalság „szerkesztői“ beállítottságáról beszélünk, ezt a kettős értelmet kell tehát szem előtt tartanunk. Amióta az „írást legyőzte az élet“, azóta alig akad fiatal magyar író, aki ne programadással kezdené munkásságát, vagy akinek gondolatvilágában — bármennyire szűkkörű is legyen az — ne a program foglalná el a középponti helyet. Igazuk van abban, hogy cél nélkül fölösleges a tollat forgatni, de az ő céljaik reális, pontokba foglalható célok, amelyek állandóan a közélet területére tévednek. A klasszikus írói attitűd számára sem volt idegen ez a földközelség. Forradalmakról tudunk, amelyeket kizárólag írók készítettek elő, életformákról, amelyeket egyedül az irodalom alakított ki. De a klasszikus író szellemi magatartásában mindig volt valami öncélúság, a szellem hideg arisztokratizmusa és az írás szentségébe vetett hit, ami magasan az élet fölé emelt minden műalkotást. Nem véletlen, hogy éppen az utóbbi esztendőkből merült fel az írástudók árulásának problémája és jogosan hangzott el a vád az inspirációt megszenteltető programirodalom ellen.

Írásműnek, írói pályának, irányzatnak és egész korszaknak a program kitűzésével való elkezdése kissé hasonlít a franciák oly gyakran ismétlődő magatartásához. Náluk csaknem minden évszázad szellemi élete a megvalósítandó terv közzétételével kezdődik: már a renaissance első éveiben megtudjuk, hogy egy évszázadon keresztül milyen műformák közé fog a francia szellem ékelődni s a romantika éppen így előre kitűzi még csak ezután működésbe jövő ihletének forrásait. Itt tehát a szerkesztés, az erősen racionalista beállítottság értelmében, mindig szükségképpen előzte meg a részletekbe menő kidolgozást: az írást. A mi fiatal íróink viselkedése ezzel az örökérvényű magatartással szemben teljességgel kortünet. Egyedül a háború utáni viszonyok vizsgálata alapján magyarázható meg.

Az a zökkenő, amelyet a pozitívizmus ellenhatásaként kialakult tudományos módszerek okoztak, elsősorban az ifjú nemzedéket érintette. Főként azokat, akiknek nem volt már idejük vagy türelmük arra, hogy a pozitív kutatás iskoláját végigjárják s már akkor valami homá-

lyosan körvonalazott abszolútum felé tartottak, amikor még le sem rótták tartozásukat az adatgyűjtés műhelymunkája iránt. Megfeledeztek arról, hogy a nagy szintézist szükségképpen belső rétegződéi nek kell megelőznie, arról, hogy a tapasztalás arisztoteleszi igazsága számunkra mindenkor elsődleges fog maradni. A nagyvonalúság mellett való állásfoglalás könnyen érthető azoknál, akik nem jártak a tudomány módszeres iskolájába s így nem ígérte meg őket a részlet, aminek pedig megvan a maga varázsa. Revésbé érthető azonban olyanoknál, akik éppen hogy, vagy még el sem hagyták az egyetemet s máris folyóiratot alapítanak és programjuk oly nagyvonalú, hogy beérkezett írónk elszégyelhetnék magukat. Ezt a jelenséget nehezen lehetne egyébbel, mint a mester iránti alázat csökkenésével magyarázni. Gyors térhódítása még a sohasem csodálkozókban is méltó bámulatot keltett. Nemrégiben elhunyt nyelvtudósunk, Gombocz Zoltán, aki a Kazinczy-féle „ritka ragyogású tudomány“ legméltóbb képviselője volt, s aki előtt semmi sem volt új és nem szokott csodálkozni, mégis többször megjegyezte: „Amikor mi fiatalok voltunk, tanulmányokat irtunk az öregek folyóirataiba, de a fiatalok most már maguk szerkesztik lapjaikat.“ Ahogyan az írás helyére a szerkesztés került, éppen úgy szorította ki a nagylélegzetű kompozíciót a könnyed publicisztika. E lap hasábjain beszámoltunk már arról, hogy a közéleti kérdések az új magyar folyóiratokban hogyan hatalmasodtak el a tiszta irodalom rovására.¹ Mindezt vissza kell idéznünk az olvasó emlékezetébe, tekintve, hogy fiatal írónk munkássága csaknem teljes egészében folyóiratainkhoz van kötve. Amióta a politika és a közéleti kérdések iránt való érdeklődés centrális jelleget öltött, azóta általánossá vált az, hogy bizonyos tárgykörrel művészeti szempontból foglalkozó társaságok egyúttal e témakör politikai-szociológiai oldalát is megvilágítják s a múlt adalékainak öncélú vizsgálata mellett a jövőt illető reformterveket is alkotnak. Mindenki emlékszik még a felvidéki Sarlósok esetére, akik népdalgyűjtéssel kezdtek és egy szélsőbaloldali politikai irányzatba tévedtek. Feltűnő, hogy a Szegedi Ifjak Művészeti Kollégiumát is mily nagy mértékben foglalkoztatják szépirodalmi kérdések mellett szociális problémák. Természetes, hogy ebben a légkörben az írásműnek aktuális jelleget kell öltenie s az, ami aktuális, nehezen fér el a megalázottságában is még mindig a halhatatlanság bélyegét viselő könyv keretei között. Pedig az igazi szintézist a könyv kéne hogy jelentse.

A magyarság sokat emlegetett tragikuma, amelyre történeti-földrajzi helyzete kárhoztatta, abban nyilvánul meg, hogy többé-kevésbé apolitikus alkata ellenére kénytelen mindenből politikát üzni. Történetünk folyamán többször előfordult már, hogy szellemi áramlatok, legáltalában példa rá a reformáció, mihelyt magyar talajra kerültek, azonnal átpolitizálódtak. Az irodalompolitika és a tudománypolitika ma már nagyobb szerepet játszik a nemzet életében, mint maga az irodalom és a tudomány. És úgylátszik, az irodalomnak több a politikusa, mint a művelője. Ez a jelenség minden bizonnyal szükségképi kísérője a mai válságos helyzetnek s tagadhatatlan, hogy sok értékünket menti át ezen a súlyos korszakfordulón. De nem lenne szabad

¹ Új magyar folyóiratok. Magyar Szemle XIX. kötet. 47. 1.

a politikának helyet kapnia olyan nyomdai termékekben, amelyek hitéletünk elmélyítésén fáradoznak. Valami logikai hiba csúszott be például vallásos színezetű orgánumaink munkatervébe, amikor a vallás örökkévalóságát hirdették s emellett legfőbb gondjuk mégis a hétköznapi élet lett, amelynek vizsgálatából állandóan a „párt“ és a „reform“ szavak csendülnek ki. Íme néhány kitételük: „Kétféle reformot ismerünk: az egyiket mindenestre megígérik, de a másikat mindenképpen megtartják... Új arcvonalak alakulnak ki lassanként.“ „Mert, akár-hogyan akarják összezavarni ma a fogalmakat: a most kezdődő küzdelem az új országért s az új világért, valóban átnő a merev pártkereteken. Lassan-lassan kettéosztja, két táborba kezdi terelni úgy a politikailag aktív tényezőket, mint az egyelőre passzív tömegeket — a kérdés-komplexum ma már minden, csak nem cím- és pártkérdés; a kérdés a tisztesség kérdése.“ „Mindenkinek erősítenie kell azt a meginduló „második hullámot“, amely hivatva lesz a helyzet tisztázását előbbrevinni, amelynek feladata lesz a tempót diktálni a reformokban, amelynek ki kell szorítania mindenünnen a parazitákat s a műveletleneket, azokat, akik a reform fogalmát csak kompromittálni jöttek.“ Ez az érdeklődés az oka annak, hogy az ilyen jellegű orgánumok az élet szubjektív és tárgyi oldalát egyaránt elhanyagolják. A hétköznapi élet annyira fogva tartja őket, hogy nem jutnak el sem az önismeretig, sem az alapfogalmak tisztázásáig. Ne kérdezzük tőlük, hogy kicsodák és hogy mit akarnak és hiába érdeklődnénk náluk aziránt, vajjon milyen lelketű a mai ifjúság? Az önismeret távolmaradása mutatja az egyéniség hiányát, amit általában szeretünk nem venni észre, pedig jelenlegi elesettségünk minden oka ebben rejlik. Ezt a hiányt érdekes, hogy senki sem fájlalja, hanem ehelyett idegen mintára egységes falanxokról álmodoznak, pártok végleges győzelméről és egy új világról.

Politizáló hajlamaink mellett másik súlyos jellemvonásunk az az állandóan szorongó lelkidet, amellyel függetlenségünket szoktuk féltetni. A legjellemzőbb példát erre Ady Endre és Szabó Dezső adták. Az a tragikus tónus, amely a magyar irodalmat kezdetétől fogva jellemzi, Szabó Dezső és Ady Endre írói modorán keresztül hatott fiatal íróinkra. Mindnyájunk előtt ismeretes az a mániákus önmagát-féltés, amely Szabó Dezső írásait jellemzi s amely menekülésre és végleges elszigetelődésre kárhoztatta ezt a nagy tehetséget. A legfrissebb magyar életet érdeklő írók közül Németh László az ő utódjának tekinthető, nem a műformák terén, nem is célkitűzéseiben, hanem az imént jelzett írói (vagy jelen esetben talán emberi) magatartás dolgában. Németh László könnyed esszéista lenne, — olyanformán, ahogyan a franciák írnak finoman és szellemesen például a kenyérkiállításról — ha nem tenné hozzá értekezéseihez azt a tragikus tónust, amely még a könnyű dolgok problémátlan világában is „magyar sorsot“ keres. Egyfelől ez az említett nemzeti sajátosságunk tette írásait népszerűvé, másfelől pedig egy igen különös módszer, amelyről sohasem lehet megállapítani, vajjon a kritikus céltudatosan használja-e? Sokan csupán azért lettek népszerűek, mert egyebet sem tettek, mint bíráltak és ezáltal kihívták maguk ellen a kritikát. Nem mintha írásaik értéktelenek lennének, de tagadhatatlan, hogy népszerűségük nagyrészt onnan adódik, hogy

másokat „lerántanak“ és viszonzásul őket szidják össze. Akit pedig sokat szidnak, az idővel dédelgetett kedvencé válik, pusztán azért, mert megszokják a nevét s a nagyközönség szemében az a jó márka, aminek a reklámját gyakran látja maga előtt. Nem helyeselhetjük ezt a modort, amely az egész magyar életet egocentrikus világképben látja és semmiképpen sem lehet mintakép eljövendő nemzedékek számára. Mindent a maga énjével hozni kapcsolatba és folyton csak tervezgetni, azoknak jellegzetessége ez, akik nem élik a saját életüket.

E kissé bántóan ható vonásokkal ellentétben Németh László nagy érdeme, hogy meghonosított nálunk egy műfajt, az úgynevezett tudományos önkifejezést. Az új műfaj az elmúlt napokban talált szilárd otthonra Kerényi Károly „Szigeti“ben.

Bizonyára sok követőre és sok korholóra fog találni ez az ízlésesen kiállított könyvecske, s mi is úgy érezzük: itt meg kell állnunk. Kerényi Károly beérkezett tudós már s így talán nem is lenne szabad vele e tanulmány keretén belül foglalkoznunk. Irányzata és köre azonban még kibontakozófélben van s a legfiatalabb tudós attitűd az, amivel a Sziget munkatársai feladatukat ellátják. A Sziget nem folyóirat, hanem könyvalakú esszégyűjtemény, nem megrendelt cikkek halmaza, hanem egy egyakarató munkaközösségből szervesen kinőtt problémák többoldalú megvilágítása. A kiadvány címe többfélét jelent. Jelenti a hétköznapi kérdések fölé emelkedést, a politika és a kommerciális szempontok elől való visszahúzódást, egy arisztokratikus, zárt szellemnek a betörését egy olyan világba, amely sem nem arisztokratikus, sem nem zárt. Kerényi Károly tulajdonképpen a tudományt akarja a művészettel összeegyeztetni, olyasmit akar adni, ami egész existenciát igényel s így az ő írói körében minden vizsgálódás egyfelől tudományos önkifejezéssé, másfelől pedig existenciális jelentőségűvé válik. „A fokozott szubjektivitás, a megragadottság a tudomány tárgyától, ez vezet a lényeg megismeréséhez“ —írják s valóban csodálnunk kell azt a megragadottságot, amely ezt a kis kört áthatja. A „lényeg“-et nem tisztázzák eléggé. Ugyanis egyfelől az antik világot értik alatta és mindazt, ami az antik kultúrával szorosan összefügg, (őstörténet, egiptológia stb.) — a munkatársak nagyobbára e kérdések szakemberei — másfelől az emberi existencia mélyén szunnyadó erőket, harmad-sorban pedig a magyar alkatot s így tudományuk sokszor mintha hungarológia akarna lenni. E hármas célkitűzés állandóan keresztezi egymást, olyannyira, hogy ritkán látni tisztán, mi az eszköz, mi a cél és melyek a mellékkörülmények. A legtöbbször áradó temperamentumok szép konstrukcióit látjuk magunk előtt, az ókortudomány eszközeivel épített csinos házakat, ahová széplelkek húzódnak meg s amelyek falán itt-ott feltűnik egy-egy magyar motívum. Mindent szépen gondolnak el s ha a Sziget tervében és a terv megvalósításában több logikai ugrást találunk is, nem vonhatjuk ki magunkat annak a fluktuálásnak hatása alól, amelyet a problémák, képek és meglátások tarkasága kelt.

Lássuk néhány gondolatukat. Kerényi Károly „Könyv és görög-ség“ című tanulmányában arra világít rá, hogy a könyv és könyvesség problémája mennyire összenőtt az ember existencia-kérdésével. Tehát egyfelől történelmi távlatot ad: megvilágítja a szellemi életnek a papirusz.

ról a papirosra való áttelepülését, másfelől pedig lényegbevágó, alkati magyarázatát adja olyan kulturális jelenségeknek, amelyekkel együtt él az emberiség. Németh László csinos fejezetben kommentálja Kerényi gondolatait és kiemeli a szellemiség könyvfölötti, szabadabb formáért folytatott küzdelem jelentőségét. A mi könyvterhes, alexandriai állapotunkból visszavágyódik a klasszikus görögbe és felveti a kérdést: vajjon felülmúlható-e a könyv? Végső következtetése: a könyvmagány leghatásosabb ellenszere nem egyéb, mint a nemes társasélet alkotó sugalmazása, mert az ember magában is alkothat, de csak más emberekkel együtt élhet alkotó életet. A társas filozofálásnak ez a vágya természetes tehát, hogy szintén a görögség felé tereli a Sziget íróinak érdeklődését. Semmi kétség sem merülhet fel aziránt, vajjon a görögségről helyes képet adnak-e, hiszen Kerényi ma a földkerekség egyik legjelesebb ókortudósa. Azonban, nem szabad elfelejtenünk, hogy társaságának tudományos módszere teljességgel a frankfurti iskola jegyében áll, inspirációjuk pedig a George-kör görögség-kultuszára megy vissza. Mindez nem jelentene veszélyt, hiszen jó mestereket követni nem szégyen. De kétséges, vajjon a George-kör közösségi eszméje és az eugeneia gondolata rokonszenves lesz-e a magyar közönségnek? E túlzó doktrínákat valami még mindig távortartaná Kerényi körétől, ha nem kéne a kör egyik igen finom stilsztájának tollából bizalmatlanságra intő Nietzsche-idézeteket olvasnunk: „Az ember sehol sincs már otthon, visszakíváncozik oda, ahol otthon érezheti magát legalább valamilyen képpen, mert ott szeretne otthon lenni: s ez a görög világ!... Ma közeledünk ismét a világ megértésének ama alapvető formáihoz, amelyeket a görög szellem... feltalált, — ma ismét napról-napra görögöb-
 bek leszünk, először, mily olcsó út! — fogalmainkban és értékelésünkben, mint grécizáló kísértetek: de majd remélhetőleg testünkkel is! Ebben van minden reményem!“ Reméljük, hogy ezek a doktrínák a Sziget további története folyamán enyhülni fognak. Nem értjük azt sem, miért kell a görögség felé fordulni? Hiszen a mi történetünk leglényegesebb alkotó eleme a latin kereszténység s ha magyar lényeg ismeretére törekszünk, nem az egyiptomi paraszton kell kezdenünk, hanem a latinság jogi formalizmusán, a finitizmus, a csonkult lét és a szent fájdalom eszméjén, továbbá az Európa védőpajzsa gondolon és más hasonló szimbólumokon, amelyeket oly tiszta szárnyalással emelt a kultúrfilozófia magasságába Frohászka Lajos pompás tanulmánya (A vándor és a bújdosó. Minerva, 1932—935.). Hungarológiát ezen az úton kell keresni. Senki sem tagadja az istenmagyarázatok szépségét és azt, hogy ez a Studium is fontos. De ne felejtjük el, hogy hazai latin-ságunk szövegelemlekei nagyjából még mindig kiadatlanok és története megíratlan. Hol vagyunk még attól, hogy Magyarország szentjeinek „lényeg“-portréit megrajzolhassuk, amikor az ókortudománynak nálunk már olyan, fél Európát megszegyenítő művelője van, mint Kerényi Károly és olyan rajongói, mint az ő írói köre.

Lehet, hogy a Sziget már címében viseli sorsát is. De annyi bizonyos, hogy ez az új munkaközösség új modort is teremtett. Lehet, hogy nem fog igaznak bizonyulni az, amit csinálnak, de tagadhatatlan, hogy mindaz, amihez hozzányúltak, szép és finom formát öltött. Külön érde-

kessége s talán ez az, ami jövőt ígér: a stílust és a szellemet ebben a kiadványban nem az újítás láza élteti, vagyis: formanyelvük nem modern, hanem mindennek a háttérben valami nemes dogmatizmus áll, az a konzervativság, amit az iskolázott filológus hoz magával. Jegyezzük fel még róluk azt is, hogy a szakember és a tudománya nálunk még sohasem jártak ily közel a művészet magaslataihoz. Nem hangoztatnak semmiféle megvetést sem a pénz, sem a közéleti szereplés iránt, hanem: ezeket egyszerűen nem ismerik. „Aktív orgánumaink“ tanulhatnának ebből az érdeknélküliségből.

A KÉT VÉGLETET láttuk magunk előtt. A közélet reformálásáért küzdő irodalmat és a szigetre húzódó öncélú vizsgálódást. A kettő között a régi szellem alkotja az átmenetet: beérkezett íróink és beérkezett folyóiratok. Ami az egész fiatal írói gárda stílusát illeti, meg kell állapítanunk, hogy itt igen nagyfokú nivellálódás észlelhető. Feltűnő a kifejezésbeli készség határainak elmosódása, bármilyen szempontból tekintsük is irodalmunkat. A jobb- és baloldd között már néhány esztendő óta megszűnt a modorbéli ellentét. Ennek főoka egyes íróink tevékenységében keresendő. Ugyanis, ma már nem tudjuk meg azt a klikkszerűséget, amely évekkel ezelőtt írói táborainkat és folyóiratainkat jellemezte. Fiataljaink körében valóságos vándorlás indult meg s ma már egyik sem lát elvi ellentétet például a Nyugat és a Napkelet között, hanem szívesen szerepel egyidőben mindkét lap hasábjain. Így tehát ugyanazt a problematikát és ugyanazt a stílust találjuk valamennyi írói berekben. A tudós és a művész stílus egyszerűbb lett, a publicisztikai modor pedig sokat csinosodott. Ennek a nivellálódásnak köszönhető az is, hogy alig találunk fiatal magyar író, akinek nyelvezete mintaképpül szolgálhatna: valamennyien jól írnak, de egyik sem egyéniség a stílus terén. Csupán árnyalati különbségek észlelhetők ebben az irodalmi anarchiában, de mindenki ugyanazon a klimatikus síkon foglalt helyet. Ha valamikor, úgy elsősorban most alkalmazható ifjú íróinkra az a Rousseau-féle önvallomás, amely némi túlzással egész korunkra jellemző: „Ha nem is vagyok külön, legdább más vagyok.“

Könnyen érthetővé válik ez az állapot, ha meggondoljuk, hogy minden újítás vagy újításra való törekvés mindig kissé tagadása a közvetlen múltnak. Az új nemzedék pedig egy erősen forradalmi generáció hagyományait kénytelen megtagadni. Ha tüzetesebb elemzés tárgyává tennők fiatal íróink stílusát, azonnal szemünkbe ötlének, hogy Ady Endre nemzedékének csupán néhány stílusbeli fordulót konzerválja, míg a mondatszerkesztés és a vonalvezetés dolgában olyan hagyományokhoz tér vissza, amelyeket konzervatív intézményeink őriztek meg. Ezért hasonlít az akadémikus modor oly igen nagyon egy legfrissebb novellához, vagy bármelyik újságcikkhez. Az az expresszionizmus, amely Adykat jellemezte, már a Nyugattól is teljesen kiveszett.

A határok illetően eltolódása megköveteli, hogy irodalmi szempontból a nemzedék-gondolattal is foglalkozzunk. Az évekkel ezelőtt lezajlott jobb- és baloldal vitát az utóbbi hetekben felváltotta a nemzedék-vita, amely Babits Mihály és Halász Gábor közt folyt le a Nyugat hasábjain. Halász Gábor, mint a legifjabb generáció képviselője, sze-

mére vetette Babits kortársainak azt a makacsságot, amellyel ők állítólag még mindig részt kérnek az irodalom irányításából. Kijelentette, hogy „a századelő volt az ő történeti pillanatuk“, amikor bevették az irodalom bástyáit. „A roham sikerült, de ők a veteránok makacsságával még mindig rohamoznának. Furcsa forradalmárok, akik még mindig a félelmetes Bastillet emlegetik, holott már régen quatorze juillet-t ünneplhetnének a romok felett. A hivatalos Magyarország ma ők, ha nem is külső pozíciókban, de a szellem elismert uralmában...“ Ezeknek a soroknak fő mozgató oka voltaképpen csak egy szerénynek látszó kívánság: hagyjanak bennünket a magunk útján járni.

Ezzel a nem elég világos gondolatmenettel szemben Babits a következőképpen próbálja tisztázni a két nemzedék viszonyát: „Ez a nemzedék lázad, mert nem tud belenyugodni abba, hogy nincs micrt lázadnia. Tagad magáért a tagadásért. Megtanult minden megtanulhatót, átvett egy súlyos örökséget, s tehetetlenek, szegénynek érzi magát a rászakadt gazdagságban. A tehetetlenség könnyen kelt irigységet, s hajlamossá tesz az önáltatásra. Ez a generáció úgy érzi, hogy a költészetben nehéz újabbat és nagyobbat alkotnia, mint amit az előttejáró alkotott. Ez elégedetlenné teszi, és gáncsoskodóvá, önmagával szemben is. A próza, az esszé terére menekül; de itt is elődökre talál, akiknek gondolataitól nem tud szabadulni, akiknek öröksége teher módjára nehezedik rá. Fogycatóssági érzése valóságos kízó komplexumként veti elébe a nemzedéki problémát. Valami irodalmi Oedipuskomplexum ez; avval a különbséggel, hogy az apagyilkosság itt nem lelkifurdalás, hanem feladat. Egyszer már említettem az irodalmi trónörökléssel kapcsolatban az ókori Nemi papjait, akik csak akkor nyerhették el a papi széket, ha sikerült elődjüket meggyilkolniok. Halász Gábor és nemzedéke ezt a különös feladatot érzi maga előtt.“ Babits szerint az ifjú nemzedéknek nincs oka panaszra, hiszen semmi „hivatalos“ sem állt az útjukban. Nekik már nem kell egy kettészakadt irodalom tagjaként élniök s a hivatalos megítéléstől mellőzve lenniök.

Mivel életük is nyugodtabb, a forradalom láza sem kísérti őket. Babits meg van győződve, hogy „szellemük adottságai az újítás helyett a tanulásra utalják őket az irodalomban is“. Babits önmagát is tisztázza. Ő csupán a „lázas gesztusokat“ furcsálja egy olyan nemzedékben, amelynek semmi joga e pózhoz. Élesen szembeszáll a túlzó nemzedékvizsgálattal és azt tartja, hogy nemzedékeknek nem lehet szerepet kiosztani. Az író egyén s az irodalom nem politika. Csak jó és rossz író van, és: „minden jó mű közügy és minden rossz mű magánügy“.

Előbbi vizsgálódásaink kell, hogy igazolják Babits Mihály álláspontját. Láttuk ugyanis, hogy a legfrissebb irodalom formanyelve egy közös sikra került fiatalságról tanúskodik és békés összhangot mutat egy konzervatív kultúrkör és egy csendben feltörekvő ifjúság írói modora között. Itt hiába keresünk forradalmi velleitást, avagy gyökeres szakítást a múlttal. A közvetlen múlt tagadása mindazonáltal jelen van, de inkább bizonyos kiválogatási eljárásban nyilvánul meg és nem alakítja át ifjú íróink lelkületét sem állandóan támadó attitűddé, sem forradalmi magatartássá.